

INTELECTUALII: DIN O CONVORBIRE ÎNTRE REGIZORI

LIUBIMOV: La începutul acestui an am fost în Finlanda împreună cu noul nostru ministru al culturii, Nikolai Gubenko. El mi-a spus: "Despre ce dezvoltare putem vorbi, dacă în Finlanda se acordă 13% din buget pentru cultură, iar la noi doar 1 și câteva zecimi la sută?" (...)

EFREMOV: (...) Nu-ți poți imagina cine vine să dea examen la un institut de teatru Vin tineri cărora le lipsesc cele mai elementare semne de educație culturală... Cu convingerea fermă că au dreptul (...). De aici, și nivelul scăzut al culturii (...).

L: Trășăm tot timpul. O transparentă reală nu există. Doar o semitransparență. În artă, semitransparența este egală cu minciuna (...). Jonglăm cu cuvinte ca "prestigiu", "demonitate". Dar să le păstrăm nu știm. Și asta din cauză că, permanent, îi umilim pe cetățeni. Demnitatea am pierdut-o de mult. Îmi spune sora mea despre o rudă care a fost trimisă într-o delegație peste hotare: "Știi, nu i-au dat nici un ban". N-a putut să folosească nici măcar un WC cu plată. Iată prima impresie de la Paris (...). Este monstruoșitatea sistemului. Tuturor le este clar că sistemul nu funcționează.

E: În teatru e la fel. Oricât ai freca pragurile "conducătorilor", oricât ai aduce dovezi, toți se poticnesc de legi care împiedică orice reformă teatrală. Oricât ai încerca să demonstrezi că teatru trebuie să fie o instituție subordonată legilor creației artistice, nu iese nimic. Sintem funcționari, funcționari ai statului. O atitudine absurdă față de artă.

L: Desigur, cineva trebuie să "dirijeze muzica" (...).

E: (...) La noi, în locul muncii, sînt ambiții. Forțele se risipesc pe ce vrei și ce nu vrei. Numai pe muncă nu.

L: (...) Am fost plecat șase ani. M-am întors. Ce am găsit la Taganka? Înainte de toate - îmbătrînirea. Și, în majoritatea cazurilor, nu din pricina trecerii timpului, ci a delăsării. Concurența Vestului nu-i va permite actorului delăsarea.

E: "Templul artei" a fost transformat într-o "casă a statului" (...). Cît timp se va lucra cu trupe care nu-l satisfac pe regizor, nu va exista teatru (...).

L: Regizorul e stăpînul teatrului (...). Gusturile lui determină linia teatrului. El împarte rolurile. El fixează repertoriul (...). În cazul nostru democrația se întoarce împotriva artei (...). Dacă un actor englez nu este permanent în formă, îl paște șomajul. Englezii m-au impresionat cu un fapt foarte simplu: după a șasea repetiție puteau juca. Am venit aici și am constatat că actorii mei au obținut dreptul de a repeta de la ora 11 la 14. Eu repetam cu ei de la ora 10 la ora 15 și mai trebuia să repet și seara (...). "Totul pentru binele omului".

E: (...) La noi se repetă cam jumătate de an. Pentru că dimineața abia ne umim la repetiții... apoi treburi obștești... seara alt spectacol...

L: Opt săptămîni sînt destule pentru repetiții, pentru un spectacol oricît de complicat. Cîte opt ore pe zi.

E: Dacă ne-am ocupa numai de asta.

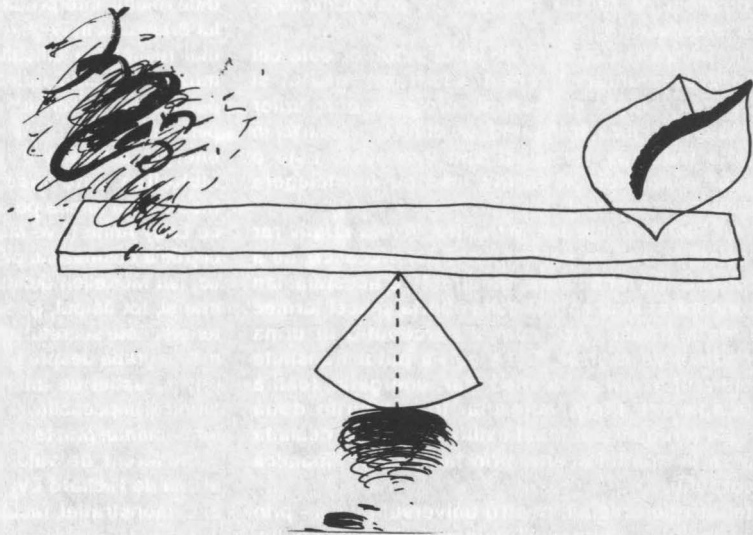
L: Și acum mă gîndesc: cu o asemenea uzură a oamenilor, uzură spirituală, neîncredere, apatie, nu vom putea fi folositori, dacă nu vom schimba radical structura teatrală (...). Trebuie să li se acorde oamenilor o libertate reală. Posibilitatea de a vedea lumea, de a călători. Văzînd toate acestea, oamenii vor simți că așa trebuie să fie și casa lor. De la noi, care cum poate - pleacă. Este îngrozitor...

E: Trebuie să avem dreptul la libertate (...). Ajungem foarte lent la unele adevăruri, în frunte cu președintele nostru actual (...). Trebuie să ne eliberăm de cnutul amenințător al doctrinei luptei de clasă (...). Intreaga politică a fost construită în așa fel, încît toate sferile de activitate ale omului să fie reglementate pînă la limită, pînă la absurd (...).

L: Da, dar totul se desfășoară foarte lent. Pentru că aparatul se opune cu înverșunare (...). Totul este distrus. Incepînd cu nucleul cel mai de jos al statului, familia.

E: De aceea și democrația, acum, deodată, obligatoriu, în perestroika noastră, este foarte periculoasă (...). Noi, mai grosolan vorbind, schimbăm idealul. Pînă și cuvintele interzise în trecut devin necesare. Printre ele și cuvîntul "compromis" (...). Avem forță, dar nu ne ajunge energia spirituală (...).

L: Mai e ceva: noi nu știm să ne ascultăm unul pe celălalt. Ne lipsește știința de a purta un dialog (...). Și încă ceva: învinuim mereu pe cîte cineva. Chiar noi doi, în timpul discuției, am început prin a învinui pe cineva (...). Vorbesc cu cineva la modul cel mai delicat, dar observ că nu mă ascultă, că își întocmește propriul său răspuns și apoi își pronunță propriul său monolog. "Iertați-mă, dar noi vorbeam despre altceva" - îi spun. "Dar eu doresc să vorbesc despre asta" - îi

POSSIBILITATEA DE A IEȘI SUBTERAN

IURI LIUBIMOV ȘI OLEG EFREMOV

răspunde. Ne lipsește cu desăvârșire știința de a purta un dialog. Adeseori ne mirăm de ce acolo oamenii își zîmbesc tot timpul unul altuia. Pentru că fiecare consideră că acest lucru e convenabil entru el. Dacă-i vom zîmbi omului, el, obligatoriu, va răspunde la fel. Asta înseamnă că va menține o stare de spirit bună. De ce acolo oamenii își și cer scuze, te roagă, îți mulțumesc? La noi acest lucru lipsește cu desăvârșire. Am observat cum cei de acolo tresăreau din cauză că eu vorbesc foarte tare. Și prima întrebare pusă translatorului a fost: "Ce e cu maestrul, e bolnav?".

"Nu - răspunde translatorul - e din Uniunea Sovietică". "A, totul e clar, scuzați" (...).
E: Iată, mă gîndesc la ce trebuie să ne preocupe acum. Toți strigă despre recunoașterea unor tradiții. Care tradiții? De unde? Haideti să restabilim măcar un strat de cultură (...). Acum se spune: ce noroc că în Mossoviet au venit oameni înțelepți. Dar nu asta e problema, că au venit oameni înțelepți, au venit oameni de un anumit nivel cultural (...). Cred că înțelegeți că și oamenii de cultură sînt diferiți.

L: Sigur, iată un exemplu edificator: eu înțeleg, și alte state aplică sancțiuni, dar ca să dai un ultimatum Lituaniei, cînd milioane de catolici sărbătoresc Paștele și se odihnesc (...). Președintele nostru are, doar, consilieri, referenți (...).

E: Inseamnă că nu și-a ales consilierii care trebuiau.

L: (...) Iar problemele naționale, după cum se vede, s-au accentuat în toată lumea (...). Dacă eu sînt rus, de ce nu mă pot preocupa problemele patriei mele? Rusia trăiește mai rău decît celelalte republici. Am călătorit mult cu teatrul prin republici și am văzut asta.

E: Ai dreptate.

L: E mai săracă decît toate. Iar ea, Rusia, era blestemată că îi jefuiește pe toți. Asta pentru că aparatul central, puterea, era în Rusia.

E: Și Rusia a fost pradată.

L: În primul rînd Rusia a suferit. Și fizic și moral (...). De auto-determinarea Rusiei depinde, la urma urmelor, întregul destin al imperiului (...). Dar, deocamdată, în loc de ostindere, la noi sînt în curs doar ultimatum. Tot timpul discutăm despre construirea "Casei europene", iar noi ce construim? (...) Inseamnă că totul continuă?

E: Sfîrșitul "perioadei de stagnare" a fost marcat la Moscova printr-o ma-a-a-re Construcție. Acest lucru exprima însăși esența noastră. Toate erau case grandioase (...). Iată "manie noastre construcții".

L: (...) Iată că s-a format cu succes Consiliul Moscovei (...). Nu știu cum va fi mai departe. Imediat, în ziua următoare - decretul Președintelui (...). Decrete cu sens absolut stalinist (...). Nu se poate nici cum formula legea liberei circulații. Deși au fost semnate declarații internaționale. Vă rog să mă iertați, sîntem deja în al șaselea an (...). Iar cetățeanul, așa cum n-a fost apărut de lege înainte, nu e apărut nici acum.

E: (...) Totul e împotriva omului. Cum a fost, așa este. O altă problemă: de ce mișcarea socială justă capătă forme atît de monstruoase? Pentru că sub stîndardul renașterii Rusiei se ridică și oameni analfabeți, inculti, obscuri. Iese la suprafață tot gunoiul, toată putreziciunea rusească (...). Ei se revoltă sub drapelul luptei pentru democrație (...). Iată rezultatul prelucrării noastre ideologice pe parcursul a 70 de ani. Este distrus stratul de cultură și ne lipsește veriga de legătură, cimentul, terenul pentru a ne opune forțelor obscure. Ce observăm? Un tablou sumbru. Pe care l-am creat cu propriile noastre mîini. Dacă uneori am mai criticat cîte ceva în viața noastră, n-am criticat ce era mai important - orînduirea, orînduirea nedreaptă. Li am în vedere pe scriitorii noștri care se ocupau de probleme de morală, neconcentrîndu-se asupra celei mai importante cauze a pustirii pămîntului nostru.

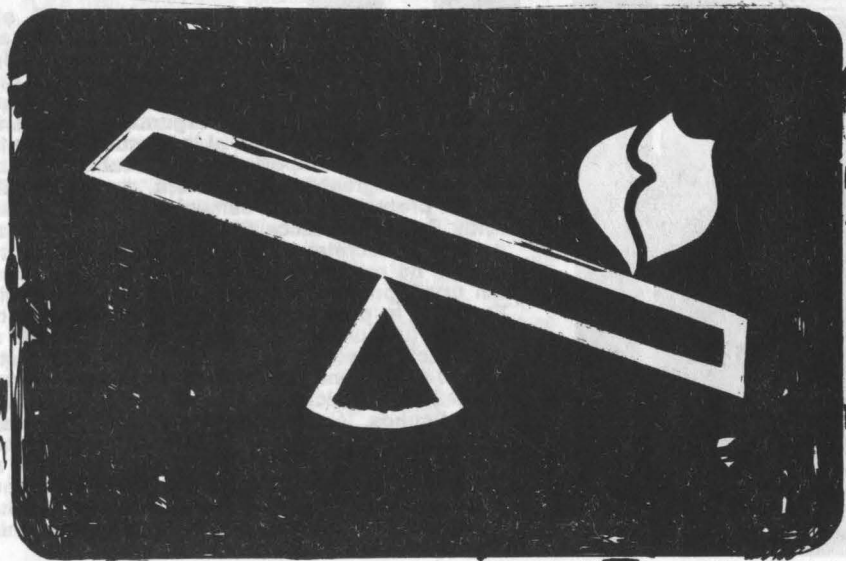
L: Mandelștam a scris versuri și a fost ucis.

E: Cu toate acestea, tu, în teatru, ai spus...

L: Drept rezultat, am fost gonit. Dar, slavă Domnului, m-am întors încă în viață. S-a scris că am "cerut" să mă întorc. N-am cerut nimic. Eu nu sînt un cîine care latră la poarta casei lui ca să i se dea drumul înăuntru.

E: (...) ... e necesar să nu scăpăm momentul. Timpul ne oferă o șansă istorică. Și, în ideea atotcuprinzătoare de Renaștere, accentul principal, cred, trebuie pus pe renașterea culturii. Să i se dea posibilitatea de a exista și de a trăi. Să li se dea intelectualilor înzestrați posibilitatea de a ieși din subteran, de a-și redobîndi vocea, de a-și susține țara cu talentul lor. Numai așa statul nostru poate renaște. Și Rusia, de asemenea. Trebuie doar ca toată acea masă a forțelor obscure ce s-a ridicat la suprafață să nu fie lăsată să distrugă noile mlădițe. Ceea ce este pe deplin posibil.

traducere: MARIA SIANU (după revista "Teatr" nr. 9/1990)

DIALOG